

Bokanmälningar

Karl Schiller:

Der schwierige Weg in die offene Gesellschaft

Mina lärare och idoler hade alla Weimarrepublikens politiska fador, särskilt minnena av dess fatala inflationsbomb, under huden. Så skriver förre tyske finansministern Karl Schiller luttrat i *Der schwierige Weg in die offene Gesellschaft: Kritische Anmerkungen zur deutschen Vereinigung* (Siedler 1994, 206 s).

Och Weimar skapade inte bara Hitler. Det gav med sin löneexplosion och vad Thomas Mann kallade "inflationens häxsabbat" också en dyrköpt statsfinansiell läxa att nyttja när Tyskland efter 1945 skulle resas upp på nytt. Förtänksamt och kunnigt mejslades då *das Wirtschaftswunder* fram. Mer än på politisk ingenjörskonst och en avskrivnen utlandsskuld berodde industrins uppsving den gången på att ledande politiker bragtes att inse vikten av en fri marknad, privat äganderätt och seg inflationskamp. Därtill fanns det välutbildad arbetskraft med måttliga lönekrav.

När Tyskland nu återförenas drar det sociala skyddsnätet oväntade jättekostnader samtidigt som det allvarligt hämmar återhämtningen i fd DDR. (1936 översteg faktiskt industriproduktionen i delstaterna öster om Elbe dem i de västtyska delstaterna! Den drog dock efter 1945 till följd av kommandoekonomi och konst-

lade exportpriser givetvis denna region allt längre ned i industriligan.)

Att alla berörda 1990 var så oförberedda kan tyckas märkligt. Kapitalismens seger i Väst var ju uppenbar. Men när även en den fria ekonomins profet som Schumpeter bara kunnat föreställa sig att kapitalism kan övergå i socialism, inte tvärtom, antyder det hur omvälvningen i Öst inklusive DDR stred mot invanda idéer.

Schiller hade själv stått nära *Wirtschaftswunders* skapare och tänkare som Ludwig Erhard, Wilhelm Röpke, Walter Eucken och Friedrich Hayek. Dessa var filosofiskt genomtänkta gammalliberaler vars idéer temporärt må ha avförts från den ekonomiska debatten men då genom Erhards (långt mer än Adenauers) självmedvetna energi kunde genomföras i den tyska efterkrigspolitiken. Liksom nämnda impulsgivare avvisar Schiller varje tal om en "tredje väg" mellan kapitalism och socialism, men tillstår att ingen ekonomisk reform någonsin genomförs abstrakt utan självklart färgas av nationens erfarenheter.

I dag säger många att kapitalismen visat sina svagheter, när "chockterapi" av DDR kört fast. Schiller hävdar dock att det är intressegrupperna som där sätter käppar i hjulet. Det krävs inte bara "riktiga åtgärder" utan människor som inser villkoren – etiskt, religiöst och ekonomiskt – för en fri marknadshushållning. Denna kunskapsmässiga resonansbotten saknar, menar Schiller, de tyska fackförbunden liksom många inom universitet, medier etc. I sig riktiga finans- och ekono-

miskpolitiska åtgärder måste därför återförsäkras genom löften om enorma socialpolitiska åtaganden vilka drar förödande kostnader.

En naiv tro råder även att DDR skall kunna rullas igång på "överskottet" från den rika BRD-ekonomin. Något som är en ren tankeflykt. Man bör tvärtom inskräpa att all förändring tar tid, samt beror av långsamt verkande beslut i otaliga företag och hushåll. Den falska pessimismen hos företagarna måste brytas. Schiller menar att den tyska regeringen dels snabbt borde ha gett en "skoningslös" bild av den offentliga skulden, dels ha nått en uppgörelse med fd DDRs intressegrupper i stället för att låta dessa fortsätta att pressa på för statssubventioner som nu uppgår till hälften av de inkomster som tjänas i fd DDR.

En stötspelare i övergången är "BuBa", den tyska förbundsbanken. Att hindra penningmängdens explosion, hålla emot löneökningarna och utgöra ankare när EMS växer fram är de tre kärnmålen. BuBa är en av de få krafter som trogna arvet från Erhard vågar stå för "allmänintresset" och rätta till effekterna av kortsiktig dagspolitik, betonar Schiller.

Att förstatliga en ekonomi kräver några få beslut. Privatisering däremot fordrar att en rad oberoende beslutsfattare inser skälen för att köpa utbudna företag. Treuhandgesellschaft skulle ursprungligen sälja ut DDRs kombinat för att nya ägare i tävlan skulle sanera och anpassa företagen. I mycket har tyvärr Treuhand blivit en kombination av privatiserare och AMS med rätt att subventionera och ge DDR-företag konstgjord andning. Nu är stödet per anställd i fd DDR uppe i 125 000 kr – och det sägs att flera stora företag måste få hjälp många år framåt. Så förlängs och försvåras förnyelsen.

Der schwierige Weg är en förtänksam, historiskt insiktsfull kommentar till en omvandling som nu görs av en central ekonomi i det fd socialistiska systemet. Om förändringen blir plågsammare än

nödvärdigt kan det knappast skyllas på att vetskapen om hur en fri ekonomi skapas har saknats.

Ph D
CARL JOHAN LJUNGBERG
Stockholm